

RANJENI JUNAK U GORI

O HVARSKOJ NARODNOJ ROMANCI

Pozuato je, da hrvatska umjetna književnost svojim dobrim dijelom nije estetski ocijenjena. Ne samo da su čitava razdoblja u tom pogledu ostala bez svoga istraživača, nego ni pojedini pisci – čak i oni najvažniji – još uvijek nisu dovoljno proučeni. A kako nam književnost po broju djela postaje sve opsežnija, to se zbog zaostatka u prošlosti gomila neistraženo na neistraženo. Ne ću ni spominjati našu književnost do Preporoda, gdje se nakupilo toliko toga, o čemu bi trebalo govoriti. Kakav je danas naš odnos prema nekim piscima iz dopreporodnog razdoblja? I ne nosimo li i mi sami krivicu, što je u nekim reprezentativnim antologijama, koje su nedavno izašle u tudini, a u kojima je obradena lirska poezija svih naroda i svih vremena, naša lirska poezija zastupana tek od završetka devetnaestog stoljeća, te da nam je na taj način zanijekan ne samo velik dio netom spomenutog stoljeća, nego i čitava tri, koja su mu prethodila. U književnosti od Preporoda na ovamo ima velik broj pisaca, koje bi trebalo obraditi, ispitati, ocijeniti. Da li je pravedno, što smo Preradovića kao stvaraoca uvrstili među talente drugog reda? I Stanko Vraz predstavlja još neriješen književni problem. I svrstavanje Vraza u pjesnike drugog reda, čini mi se neispravno.

Prijedemo li na kraj XIX. stoljeća i prvu polovinu XX., stanje će biti još teže. Tu će nam odmah privući pažnju izuzetni pjesnički rad Frana Mažuranića. *Lišće*, vrlo uspješno djelo toga pisca, već se nekoliko desetljeća ne može dobiti ni u jednoj knjižari, niti u antikvarijatu, a uza sve to nema nigdje izdavača, da to djelo ponovo objavi, pa eventualno i skupa s drugom Franovom knjigom *Od zore do mraka*, osobito kad bi takvo izdanje predstavljalo čitav pjesnikov rad. Uvjeren sam, da bi ponovno objavljivanje tih Mažuranićevih spisa bio događaj za našu knji-

¹ *Orfeo*. Antologia della lirica mondiale nelle migliori traduzioni italiane a cura di V. Errante e E. Mariano. Firenze, Sansoni, III-a edizione, riveduta, 1953.

ževnost, to više, što je ova druga knjiga izašla pred trideset i dvije godine, prepuna štamparskih pogrešaka.²

Svakako jedna od velikih mana u nas Hrvata jest i ta, što volimo da se pozabavimo s nekoliko književnika, koje smo odvojili od drugih, i da onda raspravljamo samo o njima, dok o drugima, koji nisu ništa manje značajni od izdvojenih, ne vodimo nikakvu brigu. Na taj način siromašimo svoju vlastitu književnost.

I slučaj Luke Perkovića, jednog od najprotančanijih stilista u novijoj hrvatskoj književnosti, mogao bi također biti poučan. I toga je pisca, izuzetnih kvaliteta, obavila nepravедna šutnja, iako bi jedna knjiga njegovih sabranih radova, u stilu i u prozi, bila potrebna.

Kad je ovako u umjetnoj našoj književnosti, možemo lako zamisliti, kako je tek u narodnoj! Ne samo da u njoj nisu estetski ocijenjeni svi važniji štampani zbornici naše narodne poezije, a u prvom redu Matičin, koji iznosi deset pozamašnih knjiga, nego nije uopće ispitana ni sva građa, koja se nalazi u pristupačnim rukopisima³ kao predradnja za takvu estetsku ocjenu. Dovoljno je samo prolistati Matičinu petu knjigu *Hrvatskih narodnih pjesama*⁴ t. zv. »ženskih«, koju je uredio Nikola Andrić, da se vidi, kakvo se golemo bogatstvo krije u tim radovima, koje je redaktor označio kao balade i romance. Minuciozni detaljni rad samo na toj knjizi dao bi zacijelo dragocjenih rezultata.

Nema sumnje, da često ni sami naši izdavači, a ni urednici, nisu bili svjesni jake umjetničke snage mnoge od tih pjesama. Radeći na tim pjesmama, i oni najbolji kao da im nisu bili dorasli. Neobično djeluju ovakve tužbe Stjepana Bosanca, jednog od urednika prve knjige spomenutog Matičinog zbornika: »Ako se uzme na um velika množina pjesama u pisanim zbornicima i ako pomislimo, da čitanje narodnih pjesama monotonošću svojom upravo umara, onda je jasno, kako je to velik i mučan posao, za koji se hoće mnogo vremena i ustrpljenja. To su iskusili svi dojakošnji radnici oko »Matičinih« zbornika, a tko ne vjeruje, neka kuša s kraja na kraj čitati ma koju našu veću zbirku narodnih pjesama! A ipak su ondje štampane najizabranije pjesme našega naroda, dok u »Matičinih« rukopisnim zbirkama nahodimo svakojakih pjesama, kako ih je već »Matica« dobivala. Mislim, da je put, kojim sam pošao, valjan. Ovu svoju osnovu rada i postupanja oko uređivanja narodnih pjesama priopćio sam i gosp. prof. dru. V. Jagiću i on mi je između ostalog odgovorio: »S Vašim načinom zamišljene edicije onoga materijala posve sam zadovoljan. Upravo tako i nikako drukčije valjalo se latiti posla, koji, priznajem, nije odveć zanimljiv.«⁵

² Fran Mažuranić. *Od zore do mraka*. Matica Hrvatska, Zagreb, 1925.

³ Navodim kao primjer samo 122 rukopisne zbirke Matice Hrvatske, koje su danas pohranjene u Jugoslavenskoj akademiji.

⁴ Zagreb, 1909.

⁵ Dr. Iv. Broz i dr. Stj. Bosanac, *Hrvatske narodne pjesme*. Junačke. Knjiga I. Matica Hrvatska. Zagreb, 1896., str. XXIII.

Mene u ovom citatu ne zanima toliko metoda S. Bosanca, koju bih i ja ocijenio kao dobru i tada jedino moguću, nego ovo njegovo jadanje glede čitanja pjesama u rukopisnim zbirka. A i Jagić ga razumije u toj njegovoj muci, pa ga tješi, kako smo vidjeli, time, što mu piše, da shvaća da takav posao nije odviše zanimljiv. Čudne riječi za proučavače narodne poezije, koja bi, baš zato, što se radi o njezinoj građi, koja nije još objavljena, morala da bude i te kako zanimljiva. Ne smije nas onda čuditi toliki niz propusta i najvrednijih među njima. Jer teško se radi na onome, što nam nije »odveć zanimljivo«. I sam Maretić vrlo se nepovoljno izrazio o štampanoj zbirci Stjepana Mažuranića, iako ta zbirka po vrijednosti pjesama u njoj to nikako ne zaslužuje.⁶ Neke nespretnosti u njenim tekstovima samo joj potvrđuju autentičnost, jer dotjerani stihovi u pojedinih pjesmama, kojima se Maretić divio i koje je uzimao kao obrasce za svoje teze o našoj narodnoj epskoj poeziji, pokazuju, kako je on slabo poznao narodnu pjesmu na terenu. Jer da ju je on upoznao onakvu, kakva ona živi u ustima naših narodnih pjevača i kazivača, on bi ubrzo vidio, da se prilozi u zbirka, o kojima je mislio najpovoljnije, moraju primati sa znatno manje povjerenja. Ne govorim na ovom mjestu o Maretićevu ukusu, nego o njegovoj lakovjernosti u pogledu ispravnosti samog teksta.

Zanimljivo je, da poslije utvrđivanja sa strane najkompetentnijih stručnjaka, kao što je M. Murko, o dotjerivanju i ispravljanju tekstova u nekim našim zbirka, a koja su dotjerivanja i ispravljanja vršili razni sakupljači ili redaktori sve do pojave velikog Matičinog zbornika, pa i poslije njega, zapisi starog Hektorovića izgledaju neobično vjerni. Jer kao što u četiri pjesme, koje je objavio u svom *Ribanju* ima ikavskih i ekavskih oblika napredu, tako se i u pjesmama, koje se danas bilježe na terenu, nailazi na istu pojavu. Samo što se uz ekavštinu i ikavštinu miješa i ijekavština.⁷ Ono dotjerivanje pojedinih stihova, da bi bile zadovoljene metričke potrebe, pa mijenjanje pojedinih izraza u nekim pjesmama, da bi djelovali »književnije«, veliki je nedostatak znatnog broja naših štampanih zbirka, uglavnom od romanticizma do pojave prvih knjiga Matičina zbornika. Ta dotjerivanja i izmjene nije vršio samo Vuk, nego i Grga Martić, pa Kosta Hörman i B. Bogišić. Svima je njima bio – svakako iz plemenitih pobuda – pred očima razvitak našeg književnog jezika, pa su smatrali da će taj razvitak ubrzati, ako u prvom redu brišu ikavske oblike, a onda i svu množinu raznih izraza, koje su smatrali nevaljalim ili nedovoljno pregnantnim u smislu njihova jezičnog ideala. Tako se moglo dogoditi, da i sam Vuk, s genijalnim pronicanjem u bit naše narodne poezije, koji put teško pogriješi,⁸ a kad se njemu tako

⁶ Dr. T. Maretić. *Naša narodna epika*. Zagreb, 1909., str. 2.

⁷ Ima jedan ijekavski oblik i u 47. stihu pjesme »Radosav Siverinac i Vlatko, udiński vojvoda«.

⁸ Vidi njegovu preinaku Fortisove *Asan-aginice*, osobito stih 89., gdje je »ardasko« srece pretvorio u »kamen« i na taj način iskrivio psihološki odnos između Asan-age i njegove žene.

nešto dogadalo, možemo zamisliti, kako je bilo s onima, koji su daleko zaostajali za njim. Kad znamo, kako je poezija samo umjetnost riječi i kako je riječ u književnosti ono, što je u slikarstvu boja ili u glazbi ton, onda nam se te izmjene i dotjerivanja čine još težim. Međutim možemo se tješiti, da su takva dotjerivanja i izmjene vršili i u ostaloj Evropi pa i u književnostima mnogo većim nego je naša. Samo što se u tim književnostima to uvidjelo, ponovo se ispitala građa i koliko je god to bilo moguće ispravilo se, a u nas je ostalo sve na starom. A što se tiče estetske ocjene naše pjesničke folklorne građe, ta je još uvijek samo puka želja.

Zbilja upućeniji se čitač čudi pokraj kolikih su ljepota u našoj narodnoj poeziji ljudi, koji su neko vrijeme kao njezini poznavачi uživali veoma velik ugled, prolazili kao slijepi. Da ne spominjem nepravedno omalovaženu, a neobično vrijednu zbirku Frana Kurelca *Jačke*,⁹ kao i još neke štampane zbirke, koje su doživjele sličnu sudbinu, vratit ću se na već spomenutu knjigu, koju je uredio Nikola Andrić. Radi se u toj knjizi o pjesmi (broj 32), kojoj je urednik dao drukčiji naslov, nego ga ona ima u rukopisnoj zbirci, iz koje je uzeta.¹⁰ Pjesma je s otoka Hvara. Zapisivaču, Luki Bervaldi-Luciću, kazivao ju je Nikola Vlahović-Glave, starac od 78 godina, iz Staroga grada. Osim te pjesme starac je kazao Luciću još nekih stotinjak pjesama, a i pripovijedaо mu je i nekih desetak basana. Za kazivača pjesme, koja se u Lucićevoj rukopisnoj zbirci zove *Gospodine Vide i vile* (broj 6), a u Andrića se zove *Bolani Vid pomaže vilama igrati kolo*, kaže Bervaldi-Lucić, da je vesele i bezbrižne čudi, da je »postolar« zanamom, a onda doslovno: »... da tako uztrajno i brzo grede, da bi se utakmio s mladicom i dobrim hodcom«. Zapisivač je bio – kako sam kaže u pismu, kojim je popratio pjesme namijenjene Matici – pobratim poznatom hrvatskom pjesniku Anti Tresiću-Pavičiću iz Vrbanje na otoku Hvaru, onome Tresiću, koji je dao tako fina i točna zapažanja o našoj narodnoj poeziji, da su i danas prihvatljiva. Prije njega tako je pronicljivo o našoj narodnoj poeziji još jedino mislio Stanko Vraz. Zanimljiva je to činjenica, koja potvrđuje, da su ta dva naša visoko obrazovana književnika, i uz prirodni svoj ukus, najoštroumnije u prošlosti gledala na neke probleme hrvatske narodne poezije.

Jamačno je, da je za estetsku ocjenu narodne poezije bila potrebna jača i svestranija književna kultura, nego su je imali neki lingvisti i književni historičari u nas, što zorno pokazuje slučaj Ante Tresić-Pavičića i Stanka Vraza. U svom članku *Prvi pokušaj prisposode hrvatske narodne poezije sa španjolskom (Mlada Hrvatska, 1894., I., str. 14–22)*, Tresić visoko uzdiže vrijednost hrvatske narodne poezije nad sve ostale. On tvrdi, da u narodu još postoji veliko mnoštvo narodnih pjesama neobične ljepote, samo da su dosadašnji sakupljači imali većinom slabu književnu kulturu, a posebno estetsku. U tom pravcu Tresić ne izdvaja ni Vuka. Srediti sve to bogatstvo morao bi čovjek po mogućnosti pjesnik i

⁹ Zagreb, 1881.

¹⁰ Luka Bervaldi-Lucić, *60 pjesama junačkih i ženskih s otoka Hvara*. God. 1892. Rukopisna zbirka Matice Hrvatske, br. 10.

esteta, a ne filološka cjepidlaka. Tresić izvodi zanimljiva upoređenja između hrvatske narodne poezije i španjolske. Kod njih Arapi, kod nas Turci i t. d. Kaže, da bi bilo neobično zanimljivo istražiti te srodnosti, koje da su prilično velike. Glede izdavanja Matičinih rukopisnih zbirki narodne poezije Tresić predlaže, da izbor iz njih izda Matica Hrvatska, a sve zbirke redom, bez obzira na njihovu pjesničku vrijednost, Akademija. Tresić posebno ističe ljepotu naših narodnih balada i romanca.

Bervaldi-Lucićeva zbirka nastala je god. 1892., a ovaj članak njegova pobratima Tresića objelodanjen je dvije godine kasnije, pa možemo pretpostaviti, da je Bervaldi-Lucić dobro poznao ova shvaćanja svoga mnogo učenijeg prijatelja, i da su ga u neku ruku ona i rukovala pri sakupljanju.¹¹ Usto otok je Hvar već od Hektorovićevih vremena slavio kao predjel bogat narodnom pjesmom. Hektorovićeva četiri zapisa vjerojatno su samo neznatan dio toga blaga na našim otocima, što i najnovija istraživanja potvrđuju.¹² Svakako Bervaldi-Lucićeva zbirka veoma je dragocjen prilog bogatoj građi hrvatske narodne poezije, gdje između nekoliko vrlo snažnih pjesama, romanca o kojoj je riječ, zauzima posebno mjesto po svojoj vrijednosti.

Glavno je lice u njoj gospodin Vid, koji leži bolestan u gori. Vile ga, iako je slabašan, istrošen bolovanjem, mole, da im pomogne poigrati kolo, ali on im kaže, da boluje već sedam godina i da je zabrinut sudbinom svojih najbližih, o kojima nema nikakvih vijesti. On se boji, da su mu se za vrijeme tog njegova dugog bolovanja dvori razrušili, žena postala gotovo udovica, a sinovi sirote. Ali vile su bile u njegovim dvorima, pa mu pričaju kako je: dvori su mu ljepši, nego su prije bili, žena mu izgleda mlađa, nego je bila, kad se on od nje oprostio, a sinovi su mu paše i veziri. I pošto su mu saopćile te radosne vijesti, vile mu kažu, da može mirno s njima zaigrati kolo. On obradovan tim dobrim vijestima, i ako još bolestan, to i učini.

Evo čitave pjesme:

Poboli se gospodine Vide
u gorici, gdi su bile vile.
Bile vile Vidu govorile:
»Ustan'de se, gospodine Vide!
pomoz'de nam uzigrati kolo!«
Govori njim gospodine Vide:
»Evo ima sedam godin' dana,
da bolujem u gori zelenoj;
bit će moji dvori razdruženi,
moja ljūbi kako udovica,
moji sini kako sirotice,
ne mogu vam uzigrati kolo.« -

¹¹ Bervaldi-Lucić je bio pučki učitelj.

¹² Mnoštvo pjesama (osobito romanca i balada) zapisao sam na zadarskim i šibenskim otocima od god. 1953. do god. 1957. Jedan je mali dio tih pjesama objavljen u knjizi *Zlatna jabuka*. »Zora«, Zagreb, 1956. Ostali, mnogo veći dio, nalazi se u rukopisnim zbirkama Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu.

Bile vile Vidu govorile:
 »Mi smo vile, mi smo tamo bile;
 tvoji dvori lišji neg su bili,
 tvoja ljubi mlada neg je bila,
 tvoji sinci paše i veziri;
 pomoz'de nam uzigrati kolo!« –
 Kad razumi gospodine Vide
 bile vile što su govorile,
 skoćio se na noge slabašne,
 da pomože uzigrati kolo.

Sardžaj te hvarske romance vrlo je snažan, human, no i pokraj toga bez valjane obrade, mogao je postati i sasvim osrednja pjesma, ali njegov nepoznati obrađivač načinio je iz njega djelo rijetke umjetničke snage. Kao u većini najuspjelijih pjesama – i ne samo folklorne poezije – i u ovoj pjesmi sam početak uvodi slušača (ne smijemo zaboraviti, da se ova romanca širila usmenom predajom) u samu bit sadržaja. Prvi stih, koji je pun vokala *i*, koji dočaravaju i pojam bijelih dobrohotnih vila i vedrinu vijesti, koje sobom nose, neobično je uspio. Ali zanimljivo je, da je čitava pjesma puna tih vokala, te da nema u njoj stiha, u kojemu ne zazveči njihova bjelina, a u nekim stihovima i po više puta. Poradi tih bijelih vokala, kao da je i stih deseterac u ovoj romanci postao lakši, gibiviji, prozračniji. Riješio se nekako uobičajene svoje težine i okrilatio poput osmerca u nekim najuspjelijim našim narodnim romancama (*A ti, divojko šegljiva*,¹³ *Daničin dar*,¹⁴ *Sretan povratak*¹⁵). Pa uistinu pjesma je i pored Vidove bolesti vedra, već i zbog toga, što bi ples s vilama mogao da okonča vitezovu bolest, te da ga uskoro vide zdrava njegovi kod kuće. Doduše to su nagađanja, koja iz same pjesme nužno ne izlaze, a ni iz nekih njezinih daljih varijanata. Sama melanholija u pjesmi, kojoj je izvor u Vidovoj bolesti, nadbijena je veselim vijestima, koje mu donose vile, a njegova spremnost da s njima igra, u kolu, pokazuje, koliko ga je u dugoj bolesti, daleko od njegovih, mučila neizvjesnost, što mu je s dvorima, sa ženom, sa sinovima.

Vrijeme, u kome Vid živi, vrijeme je neprekidne borbe, pa on nikad ne zna – kao ni mnogi borac u to doba – kakve su se stvari dogodile i u najkraćem vremenskom razmaku za njegova odsustva. Nije li mu kuća popaljena, imovina opljačkana, a žena i sinovi – ukoliko su izmakli smrti – postali bijednici najniže vrste. Jer doba, u kome se dešava radnja ove romance, doba je neprekidnih »zatrka«, ili kako bi mi danas rekli trajne gverilje između kršćanskih i muslimanskih junaka, u kome su česta iznenađenja, a sigurnost boraca zavisi o njihovoj fizičkoj snazi, a ponekad i ratnoj sreći.

¹³ O. Delorko, *Hrvatske narodne balade i romance*. Zora, Zagreb, 1951., broj pjesme 2.

¹⁴ Ibid., broj pjesme: 27.

¹⁵ O. Delorko, *Zlatna jabuka*. II. knjiga hrvatskih narodnih balada i romanca. Zora, Zagreb, 1956., broj pjesme: 23.

Ova pjesma i pored neobične uspjelosti ipak ne izlazi svojim oblikom iz okvira tradicionalne naše folklorne poetike. U njoj se – što je često u našim narodnim pjesmama – ponavljaju neki stihovi, neznatno izmijenjeni, a nalaze se u njoj i uobičajeni epiteti »bila« vila i »zelen« gora, pa ipak, kad je pročitamo prvi put – a i poslije kad se to prvo čitanje provjeri drugim, novim čitanjima – dobijamo dojam nečeg neobičnog u njoj. Iako je zapisana na Hvaru, u potpuno mediteranskoj atmosferi, ona kao da nosi u sebi nešto sjevernjačko – gotovo nordijsko. Pa i unatoč tome, što se u njoj ističu kao osobito visoke časti čast paše i vezira, taj se dojam ne gubi. Zatim u ovoj pjesmi neki nespretni ili pokrajinski izrazi pojačavaju njezin umjetnički učinak. Iako u njoj ima podosta štokavskih elemenata, svejedno joj muzika stihova traži čakavski akcent. Kako bi pjesma bila mnogo izgubila, da ju je netko počeo dotjerivati,¹⁶ da je stao brisati pojedine izraze u njoj, zamjenjujući ih »valjanijim«, »književnijim«. Veliki dio magičnosti, koju ona baš u ovom ruhu posjeduje, nestao bi. Bez obzira, što takva dotjerivanja neku pjesmu pomladuju, ona svlače s nje – da se slikovito izrazim – drveno ruho u koje je bila obučena ili ga nasilnim preinakama, ma kakve ih idealne nakane pritom vodile, oštećuju, unakazuju. Jer je neugodno čitati jezikom prve polovine devetnaestog stoljeća sadržaje, koji sežu u mnogo starija vremena, a pogotovu s takvim ispravkama, zbog kojih strada i sirovost, rudimentarnost samoga teksta. A to je stvorio i reproducirao, barem u ogromnoj većini slučajeva, nepismen čovjek, dok ga sada ispravlja, dotjeruje učena gradska glava, pa makar i potekla sa sela.

Romanca *Bolani Vid pomaže vilama igrati kolo* (da upotrebimo Andrićev naslov), sama po sebi tvori oblikovanu cjelinu i ne treba nikakvih nadopuna. Ona ima vrlo malo varijanata, koje su se od nje nekako jako udaljile. I možda još više svojom atmosferom, nego samim sadržajem.

U baladi, koja je po motivu najbliža i koju možemo naći u istoj Matičinoj knjizi (broj 26), a zove se *Vid Maričić i vila* (iz rukopisne zbirke Ivana Trnskoga, zapisana je u Baniji),¹⁷ ipak je sve drukčije kazano. Najbliže im je to, što u ovoj drugoj pjesmi junak istog imena bohuje u gori, a vila ga obavještava, šta se zbiva u njegovu dvoru, dok je odsutan.

Gorom jaše Vide Maričiću,
al je njemu loša sreća bila:
teške su ga rane savladale,
da ne more b'jelom dvoru doći,
nego sjaše pod jelu zelenu,
leži Vide od jelom zelenom,
leži Vide i uzdiše teško.

¹⁶ Ova dotjerivanja nisu nimalo smetala Maretića, on čak to dotjerivanje smatra potrebnim, kad kaže: »Osim dotjeranih i dobrih pjesama ima ih i takovih, koje su po svojoj pjesničkoj vrijednosti srednje ruke ili koje samo za istraživača narodne poezije imaju vrijednost bilo poradi svoga sadržaja, bilo poradi koje osobite crte u njima«, *Naša narodna epika*, str. 4.

¹⁷ Ivan Trnski, *18 junačkih pjesama iz Banske i Gornje Krajinu u Hrvatskoj*. God. 1890. Rukopisna zbirka Matice Hrvatske., br. 110.

Gavran-tica poče nad njim grkat.
Govori mu Vide Maričiću:
»Muč', ne grči, u gori gavrane!
Tvoja j' meni grka dodijala!«
Grče gavran i pada na jelu.
Vid se svoje granajlije maši,
vatru daje šaroj granajliji
vatru daje uz grane jelove;
desno krilo odbio gavranu.
Pada gavran mrtav na zemljicu.

Vid pozove vilu posestrimu:
»Posestrimo, bila vilo moja!
Budi meni od posluha, vilo,
pak otidi b'jelom dvoru momu,
i razgledaj, što ljubovca radi,
i uza nju dva sina nejaka!
Što li čini ostarela majka,
što li moja jedina sestrice?« –
Njemu vila od posluha bila,
pak otide do Vidova dvora,
ona gleda, što s' u dvoru radi.
Kad razgleda prebijela vila,
ona ide u goru zelenu,
i dolazi k Vidu Maričiću:
»Pobratime, Vide Maričiću!
pravo ću ti sade kazivati,
što se radi u dvoru tvojemu.
Majka plače, nikad ne prestaje,
i uza nju dva sina nejaka;
Ijuba plače, kad joj na um pane,
a sestrice jutrom i večerom,
i u podne, kad ti konja poji.
Plače seka Vida Daničića,¹⁸
tko će za njom u pohode doći,
tko li će joj svate dočekati,
i med svatim' igre zametati,
a i l'jepe pisme izvoditi.« –
Kad to čuo Vide Maričiću,
što je njemu vila kazivala,
jače su ga rane obladale,
kojib junak prebolit ne more.
Pa govori Vide Maričiću:
»Mili Bože, na svemu ti hvala!
A ja vidim, da moram umriti.
Već te molim, posestrimo vilo,
ti otidi bilom dvoru momu!
Pozdravi mi ostarelu majku,
i pozdravi Anđeliju ljubu,
da odgoji dva nejaka sina!
I pozdravi jedinu sestricu,
da svog brata više vidit ne će,
da je njezin bratac preminuo,
a u gori pod jelom zelenom!« –

¹⁸ Vjerojatno zabunom. Nisam mogao utvrditi, kako je u rukopisu, jer su se pjesme iz zbirke Iv. Trnskoga izgubile god. 1938.

To izusti, a dušicu pusti.
Lipo ga je vila sahranila,
pak otide do Vidova dvora;
sve je vila tamo kazivala,
što joj jeste Vide govorio.
I vrati se u goricu vila,
da ožali svoga pobratima.

Ova banijska balada svojim sadržajem, a i svojom obradom, ne odstupa od uobičajenog načina oblikovanja u našem narodnom pjesništvu, i nema u sebi ništa od one posebne atmosfere, od one magične nedorečenosti, kojom se ističe hvarska romanca. Usto u njoj se previše priča, a i završetak joj je s nabranjem prozaičan. Nije onako otvoren nagađanjima kao u hvarskoj. U njoj nema plesa ranjenog viteza (koji boluje sedam godina) s vilama, koje su mu donijele vesele vijesti, a koji bi ples bio dostojan Rembrandtova ili Dürerova pera.

Kako je do te vanredne romance došao priprosti starigradski cipelar Nikola Vlahović-Glaye? Nažalost Bervaldi-Lucić o tome nam ništa ne govori. I nema nade, da ćemo o tome ikad išta doznati, jer su se Bervaldi-Lucićevi rukopisi izgubili, pa i onaj, u kome se nalazilo još dvjesta njegovih zapisa.

Prema banijskoj baladi i prema još nekim pjesmama iz raznih hrvatskih krajeva po sadržaju vrlo blizim, ovaj Vid bi u hvarskoj romanci imao biti Vid Maričić. Poznata mi je još jedna narodna pjesma o Vidu, koja je vanredno uspjela poput ove hvarske, i ako joj po motivu nimalo ne sličići, ukoliko je ne dopunjuje, jer pjeva o povratku Vidovu kući, nakon duljeg vojevanja.¹⁹ Po svojoj strukturi, a i po svome sadržaju i ova bi pjesma mogla biti s mora:

Vojevao beli Vide, koledo!
Tri godine s kleti Turci,
a četiri s crni Ugri.
Kada Vide s vojske dođe,
sede Vide da večera.
Stade gromot, stade tropot
oko dvora Vidojeva.
Al govori beli Vide:
»Izid', ljubo, te pogledaj
šta je gromot, šta je tropot
oko dvora Vidojeva.«
Kad izide verna ljuba:
konji mu se kopitaju,
raduju se gospodaru,
da je skoro s vojske došo;
i golubi s krilma biju,
raduju se gospodaru,
da je skoro s vojske došo.

¹⁹ *Srpske narodne pesme*. Antologija. Priredio Vojislav M. Jovanović. Školsko izdanje. Beograd, 1922., str. 29.

Ovi konji i golubovi, koji se na ovaj način raduju povratku gospodarevu, zaista su rijetko uspjela poezija. Kao što je i čitava romanca neobična apologija mira, apologija, izražena nenametljivo i vauredno suzdržano. Da ovu pjesmu možemo sa nekom vjerojatnošću smjestiti u Dalmaciju, pokazuje 2. i 3. stih, gdje se govori o Vidovu ratovanju s Turcima i Ugrima, a Vid Maričić je prema pučkoj predaji kao podanik Venecije (dvori su mu bili u blizini Karlovićeva Obrovca) dolazio u sukob, osim s Turcima, i s »cesarovim« podanicima iz Like, radi velebitskih ispaša. Što su se ti manji sukobi pretvorili u ovoj pjesmi u duge godine vojevanja, bit će to poznata pretjeravanja narodnog pjevača, ali je zanimljivo, da se i u jednoj i u drugoj romanci govori o sedam godina; u prvoj bolovanja, a u drugoj ratovanja. O Maričićevim dvorima uz more pjeva i jedna lička narodna pjesma:

No ti hoću jedno čudo kazat,
eno za te lijepe djevojke,
u Zagorju, ukraj sinja mora,
u onoga Vida Maričića.²⁰

Što osobito karakterizira obje pjesme i što ih čini modernima, vrlo blizim našem današnjem ukusu, jest njihova nedorečenost. Ta je nedorečenost tipična za naše suvremeno doživljavanje poezije. I u slikarstvu odbijaju platna, na kojima je sve dočrtao, na kojima nije ništa ostalo za naše dopunjavanje, za našu djelatnu suradnju, tako potrebnu, hoćemo li da doživimo i zavolimo takvo platno. I Rafaela i Tintoretta i El Greca moramo u tom smislu nadopunjavati.

One pjesme, u kojima je sve rečeno, a našem vlastitom proživljavanju teksta nije ostavljena mogućnost da ih dalje dopjeva i nadopuni, odbijaju nas već nakon drugog čitanja. Pri prvom čitanju znatiželja »šta će biti« pomaže njihovu djelomičnom i uglavnom varljivom uspjehu, pri drugom, jer znamo, »šta je bilo«, znatiželja se znatno smanjuje, ukoliko sasvim ne iščezava, a pri trećem, kad smo zadovoljeni, za naš daljnij »glad« nije ostalo ništa. Osim da nam se nametnu svojim prelakim oblikom, a odveć pristupačnim sadržajem, lišenim svake tajne, do te mjere, da ih upamtimo, da ih šta više počnemo recitirati sebi ili drugima, te da ih na taj način toliko kompromitiramo, da nam poput lako »probavljivog« šlagera kroz vrlo kratko vrijeme dozlogrde. Velikoj životnosti i aktualnosti kineske i japanske lirike, zatim starih grčkih pjesama, naših narodnih balada i romanca, pjesama Vl. Vidrića, Reiner Marija Rilkea i G. Ungarettija, osnov je u gore navedenoj nedorečenosti. I baš je ta nedorečenost razlog, da smo željni tih radova, da nam ne postaju banaalni, ma koliko ih čitali.

Sretan Vid, kad su ga opjevale ovako uspjele pjesme! Inače za Vida Maričića – ako je to on – kaže narodna predaja, da su mu dvori bili u Modriću, blizu Jesenica pod Velebitom. O njemu se priča, da je imao

²⁰ Nikola Bonifačić-Rožin, *Folklor iz Lovina i okolice*. Rukopisna zbirka Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu. 1955., broj zbirke: 271.

devet kćeri, koje su se daleko poudavale. Prosci su dolazili iz Bosne i Hercegovine. Dvori su propali (još im se vide ruševine), jer su Vidovi potomci pred Turcima pobjegli na otoke. Narodna pjesma iz Lovinca (Lika) spominje Vida Maričića kao gospodara velebitskih brda: Mile i Vrbiće, male i velike. Fragment pjesme, gdje se o tom govori, glasi:

A znadeš li, Vide Maričiću,
da je Mila cesarova bila,
i Vrbića, mala i velika!²¹

Nedaleko Obrovca postoji selo Maričići, otkud su se vjerojatno razišli pojedinci iz tog plemena po Hrvatskom primorju i otocima. U Puntu, na otoku Krku, obitelj Maričić, koja se tamo već spominje god. 1594., ima stari dvor s glagoljskim natpisom. Taj je dvor imao »ius asylii« kao više plemićkih dvorova na otoku Krku. U obitelji Maričić se sačuvala tradicija o njezinu uskočkom porijeklu. Jednog njezina člana, Franju Principa, spominje narodna predaja u vezi s mletačkim vojnim podvizima.²² Inače Vid Maričić je poznat i kao serdar iz Ravnih Kotara, a jako je raširena i pjesma, u kojoj se govori o udaji jedne njegove lijepe kćerke. Ma da nismo nikad sigurni, nije li ovaj Vid (pa bio on Maričić ili ne) potisnuo u ove dvije pjesme nekog našeg starijeg junaka, jer i to se često dešava u našoj narodnoj poeziji. Sami pjevači, odnosno kazivači dosta su ravnodušni prema imenima svojih junaka, pa ih lako zamjenjuju. Ali sve to nije nimalo važno za umjetničku vrijednost spomenutih dviju romanca, od kojih se osobito ističe hvarska, u kojoj ples ranjenog viteza s vilama u gori predstavlja jedinstven umjetnički doživljaj, jer ova pjesma živi svojom ljepotom bez obzira na ime junaka o kome pjeva.

R é s u m é

LE CHEVALIER BLESSÉ À LA MONTAGNE

Au début de son étude l'auteur fait remarquer que la poésie populaire croate n'a pas encore été étudiée au point de vue esthétique, qu'on réimprime et respecte les variantes retouchées par les rédacteurs, tandis que celles plus proches de l'authenticité ou parfaitement authentiques restent peu connues. Parmi les chants qui sont particulièrement réussis et qui sont restés peu remarquables jusqu'à présent, l'auteur signale particulièrement une romance provenant de l'île de Hvar, publiée en 1909 dans le volume V du livre intitulé HRVATSKE NARODNE PJESME (Chants populaires Croates) de MATICA HRVATSKA sous la rédaction de N. Andrić. Cette romance, description de la danse menée dans la montagne par le chevalier blessé, en compagnie de fées, au moment où celles-ci lui apportent de bonnes nouvelles concernant sa fa-

²¹ Nikola Bonifačić-Rožin, »Folklor iz Lovinca i okolice«, Rukopisna zbirka Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu, 1955., Broj zbirke: 271.

²² Ovi su podaci od Nikole Bonifačić-Rožina, potomka puntarskih Maričića.

mille, est considérée par l'auteur comme particulièrement réussie. Il y souligne la manière succincte et concise de présenter les événements et le dénouement indécis particulièrement attrayant. Poursuivant son étude, l'auteur aborde le problème de l'identité de Vid, personnage principal de la même romance, et, en s'appuyant sur d'autres chants apparentés par leur sujet à la romance de Hvar, il en vient à y reconnaître Vid Maričić, le héros bien connu des chants populaires croates. Il croit même le retrouver dans une autre romance, qui parle du retour de Vid le héros, après de long combats avec les Turcs et les Hongrois. Néanmoins, l'auteur n'insiste pas sur la nécessité absolue de l'identification de ce nom dans ces chants, croyant que la qualité du poème ne saurait en dépendre. D'ailleurs, l'expérience nous apprend, que les chanteurs populaires eux-mêmes sont plus ou moins indifférents envers les noms de leurs héros, qu'ils changent avec facilité.